

paruerit, et quomodo illi fuerit anima conjuncta. Quam ut explicemus, supponendum est ante illud mysterium animam Moysis mansisse a corpore separatam, et in sinu Abrahæ cum aliis Patribus quievisse. Quod præmitto ad excludendas duas falsas opiniones. Prior est quorundam, qui dixerunt Moysen nondum esse mortuum, sed cum Elia usque ad iudicii diem reservari, ut iidem sint testes iudicii, qui fuerunt transfigurationis. Ita sentit Hilar., can. 20 in Matth.; Ambr. etiam, lib. 4 de Cain et Abel, cap. 2, sentit Moysen non fuisse mortuum, et ideo dicit: *Nemo scit sepulturam Moysi, quia vitam ejus omnes noverunt.* Idem insinuat Hieron., exponens verba illa Amos 9: *Qui ædificat in celo ascensionem suam: Ascendit (inquit) Dominus in celo cum Henoch, ascendit cum Elia, ascendit cum Moyse, cujus sepulturæ locus, quia in celum ascenderat, in terra non potuit inveniri;* et Greg. Nyssen., lib. de Vita Moysis, sub finem, sic de illo scribit: *Virtuosa vita hujus sæculi finem affert verbo Dei consummatum, finem dico vivum, cui non succedat sepultura, cui non addatur tumultus, cui nullam oculis caliginem, nullam faciei corruptionem inducat.* Et ex recentioribus tenuit hanc sententiam Catharin., Gen. 1 et 2; Joan. Arboreus, l. 11 Theos., c. 11. Qui auctores nituntur quibusdam conjecturis, quas omitto, quia nihil habent difficultatis. Præsertim cum de morte Moysis expressa habeamus sacræ Scripturæ testimonia; Deut. 34 sic dicitur: *Ascendit Moyses super montem Nebo; mortuusque est ibi Moyses servus Domini in terra Moab, jubente Domino.* Quæ vulgata versio tollit ambiguitatem quam habet versio Septuaginta interpretum, et Ambrosium deceptit. Illi enim legunt: *Mortuus est ibi juxta verbum Domini,* ex quo Ambrosius colligit, illam non fuisse veram mortem, nam verbum Domini non occidit, sed vivificat. Quæ levis est conjectura, nam verbum Dei interdum occidit. Verbum ergo illud nullum aliud fuit, nisi illud quod, c. 32, Dominus dixerat Moysi: *Ascende in montem Nebo, et morere in monte.* Quod esse intelligendum de vera morte, tam expresse ibi explicatur, ut non videatur, quomodo poterit in dubium revocari. Additur enim: *Quem conscendens, jungeris populis tuis, sicut mortuus est Aaron frater tuus in monte Hor, et appositus populis suis.* Quid clarius? Rursus additur: *Quia prævaricati estis contra me in medio filiorum Israel.* Ubi illa præmatura mors dicitur esse poena illius culpæ. Denique post

mortem dicitur traditus sepulturæ; unde quod sepulcrum ejus occultum dicatur, tantum abest ut inde conjiendum sit fuisse mortis expertem, ut potius mortem ejus manifeste confirmet. Unde Epiph., l. 1, hæc. 9, scribit, corpus Moysis fuisse ab Angelis sepultum, quod in honorem tanti viri factum esse dicit Oecumen., super ep. Judæ, ex Philone, lib. de Vita Moysis; et late tractat Abulen., Deut. 34, q. 3 et sequentibus; Chrys. vero, hom. 1 in Mat., dicit factum id esse, ne Hebræi corpus ejus adorarent. Denique Josephus, l. 4 Antiq., in fine, dicit consulto Moysen in sacris voluminibus scripsisse se mortuum, ne Judæi propter excellentem ejus virtutem a Deo raptum prædicarent.

5. Posterior sententia (quam etiam omnino falsam esse supponimus) dicit, Moysen quidem mortuum esse, statim tamen surrexisse, ac propterea sepulcrum ejus agnovisse neminem. Ita tradidit Rabbi Samuel, l. de Adv. Messia, c. 13. Sed hæc sententia erronea est, et sine ullo fundamento, et contra omnium Patrum consensum, ut videbimus statim, et latius infra, agentes de descensu Christi ad inferos.

6. Cum igitur animus Moysis tunc esset a corpore separatus, de corpore in quo apparuit in transfiguratione, duplex est opinio. Prima, apparuisse in corpore aereo, quod non informabat, sed solum ut motor illi conjungebatur, ad eum modum quo Angeli solent assumere corpora. Hæc est opinio D. Thomæ hic, art. 3, ad 2, quem Lyranus sequitur, Matt. 17; Abul., q. 54 et 55, ibi. Ratio solum est, quia ad illam apparitionem id satis erat, neque oportebat tantum miraculum fieri, cum statim esset corpus relicturus.

7. *Moyse in proprio suo corpore in transfiguratione apparet.*—Secunda sententia est, Moysen in suo vero corpore per veram resurrectionem, et propriam animæ informationem apparuisse. Ita docet Hieron., c. 17 Mat., illis verbis: *Moyse ab inferis resurgente.* Idem expresse Augustinus, dicto l. 3 de Mirabil. sacræ Scripturæ, c. 10, ubi in terminis quæstionem tractat, et ultramque opinionem referens, hanc eligit; et eandem indicat Damasc., dicta orat., dicens: *In hoc monte mortuorum resurrectionis fides astruitur, ac mortuorum, ac vivorum dominus esse declaratur, ut qui, scilicet, ex mortuis Moysen assumpsit, vivum autem Eliam testem adhibuerit;* et hanc opinionem amplexus est Sotus, in 4, d. 43, q. 2, art. 1, ad 2. Et licet prima sit pro-

habilis, hæc mihi magis probatur. Primo, quia hoc modo sincerior est veritas Scripturæ. Dicit enim apparuisse Moysen; non esset autem Moyses in omni proprietate, nisi corpore constaret. Secundo, quia ibi apparuerunt Moyses et Elias, ut essent testes gloriæ Christi; quapropter non fecte, sed vere apparere debuerunt; ergo eadem ratione debuit adesse Moyses in corpore proprio, quia adhibitus est ut esset testis oculatus, qui propriis sensibus gloriam Domini conspiceret, quod esse non poterat, nisi in proprio corpore. Tertio, quia (ut est probabilior opinio) anima separata vi sua naturali non potest assumere corpus, neque movere illum; ergo ut anima Moysis assumeret aereum corpus, et per illud loqueretur, oportebat vim ei supernaturalem et miraculosam imprimi; ergo, si oportet ut fateamur aliquod supernaturale opus, melius est proprii corporis assumptionem ac temporaneam resurrectionem fateri, cum et æque facile a Deo fieri potuerit, illaque posita, Scripturæ verba, ac totum mysterium proprius ac verius intelligantur. Quin etiam consonum huic sententiæ est, quod aliqui ex antiquis Patribus docent, in transfiguratione explevisse Deum quod Moysi promiserat, Exod. 33, ubi Moysi petenti a Deo: *Ostende mihi gloriam tuam,* Dominus respondit: *Cum transibit gloria mea, videbis posteriora mea,* ut exponit Tertul., l. 4 contra Marc., c. 22, et l. cont. Praxeam, c. 14, quibus locis dicit etiam in hoc monte expletum esse illud Num. 12: *Os ad os loquar ad eum in specie, non in ænigmate,* id est, *in specie hominis quam erat gestaturus.* Eandem expositionem late tradidit Irenæus, l. 4 contra hæc., c. 37; et Cyrill. Hieros., c. 10; et Orig., hom. 12 in Exod., quia omnes Patres sentiunt, Moysen non tantum visione intellectuali, sed etiam corporali vidisse gloriam Christi, et similiter esse cum eo locutum; sentiunt ergo in proprio corpore vivum apparuisse.

8. *Dubium primum.*—Sed duo hinc oriuntur brevia dubia. Primum est, an corpora Moysi et Eliæ apparuerint etiam splendentia, et gloriæ claritate rutilantia. Et ratio dubii esse potest, quia Lucas inquit: *Erant autem Moyses et Elias visi in majestate,* quod alii vertunt, *visi in gloria,* juxta proprietatem vocis græcæ δόξα. Unde Tertul., lib. contra Marc., c. 22, dicit Moysen et Eliam visos esse in consortio claritatis, quod dignationis et gratiæ exemplum est. Et Origenes, hom. 12 in Exod.: *Apparuerunt (ait) Moyses et Elias in gloria,*

hic non refertur, quia glorificatus est vultus ejus, scilicet Moysis, sed quia totus apparuerit in gloria; et infra: *Necessario gavisus est, quia jam non solum vultu glorificatus descendit de monte, sed totus glorificatus ascendit in montem.* Quin Damasc., dicta orat. de Transfig., eandem sententiam indicans, rationem adhibet dicens: *Oportebat siquidem ipsis (id est, discipulis) conservorum suorum, ac Dei famulorum gloria, animique fiducia conspecta, Domini benignitatem, atque indulgentiam admirari, atque zelum inde majorem concipere, et ad suscipienda certamina confirmari;* et eandem sententiam indicat Epiph., hæc. 42, dum inquit Christum duxisse secum in propria sua gloria Moysen et Eliam, et ostendisse discipulis, *quo ipsos cohæredes sui regi ostenderet.* In contrarium vero est, primo, quia Evangelium de solo Christo dicit: *Resplenduit facies ejus, sicut sol,* et solum illum fuisse transfiguratum; at si Elias claritatem gloriæ accepisset, etiam ille esset transfiguratus. Deinde, quia Moyses et Elias non erant beati secundum animam; ergo non conveniebat illis ut haberent corpora glorificata.

9. *Responsio.*—*Corpora Moysis et Eliæ num apparuerint cum claritate gloriosa.*—In hac re probabilius videtur, eos aliquo modo fuisse factos participes gloriæ et claritatis corporis Christi (ut Luc. significat); videtur autem verisimile, habuisse illam claritatem ex consortio et redundantia corporis Christi, quod videtur significasse Tertullianus supra, loquens de Moyse, dum ait, *stetisse cum Christo os ad os, et facie ad faciem, et in gloria ipsius, nedum in conspectu.* De qua (inquit) gloria non aliter illustratus discessit a Christo, quam solebat a creatore.

10. *Dubium secundum.*—*Responsio.*—*Quomodo Moysen, et Eliam in monte Thabor Petrus agnoscit.*—Alterum dubium est, quomodo cognoverit Petrus Moysen et Eliam. Hoc tetigit Tertul. supra, et primum dicit non potuisse eos cognoscere per imagines eorum, quia imaginum usus erat Hebræis prohibitus. Sed hæc ratio rem incertam assumit, ut late in priori tomo dixi, disp. 54, sect. 4 et 2; est tamen ratio verisimilis. Quia (quantum ex historiis colligitur) imagines apud Hebræos non erant in usu. Deinde docet Petrum eos cognovisse, in spiritu, id est, interno instinctu et revelatione, et est hoc verisimile. Quia cum illi apparerent ut testes majestatis et gloriæ Christi, oportebat eos ab Apostolis cognosci. Tertio vero non est improbabile eos fuisse

cognitos ex colloquio cum Christo, vel quia interdum sunt ab illo propriis nominibus appellati, vel quia talem sermonem ipsi habuerunt de passione Christi, ut ex illo agnosci potuerint, ut notavit, et latius explicuit Jansen., c. 67 Concordiæ.

SECTIO III.

Quibus circumstantiis quove ordine facta sit transfiguratio.

1. *Transfigurationis Christi tempus.*—In hac sectione breviter comprehendam pauca quædam quæ ad completam hujus mysterii explanationem videntur necessaria. Primum igitur de tempore in quo Christus transfiguratus est, scilicet, quo mense, die, aut anno, nihil fere invenio ab auctoribus scriptum. Illud solum ex serie Evangelicæ historiæ verisimilius colligitur, Christum post mortem Joannis, cum jam trigesimum tertium ætatis annum ageret, nec multum a passione abesset, quam paulo antea (Matth. 46), ut jam imminentem, discipulis nuntiaverat, transfiguratum esse. Ita sentiunt Ammon. Alex., in Harm. Evang.; Jansen., in Concor., et Baronius, in Annal. In verbis autem Evangeliorum notari solet quædam diversitas. Nam Matth., Marc. et Lucas numerant diem transfigurationis ab eo die in quo Christus sermonem habuerat cum discipulis, eosque ad crucem ferendam hortatus fuerat, concludens sermonem illis verbis: *Sunt de hic stantibus, qui non gustabunt mortem, donec videant Filium hominis*, etc., et Matt. et Marc. dicunt transfiguratum esse post dies sex; Lucas vero, fere post dies octo. Sed hanc varietatem facile Patres conciliant, quia Matt. et Mar. omiserunt dies extremos quos Luc. numeravit. Ita Augustinus, de Consensu Evangelist., c. 56, et omnes expositores; et Epiph., l. contra hæres., 56, in fine; ac Damasc., in Præd. orat., qui addit Evangelistas utroque modo numerasse propter varia mysteria quæ in utroque numero indicantur, ut latius ipse prosequitur.

2. *Locus transfigurationis Christi.*—*Transfigurari in monte cur Christus voluit.*—Secundo, de loco, primum Evangelistæ dicunt Christum transfiguratum esse in monte. Cujus rei Sancti Patres varias rationes morales et mysticas afferunt. Illæ nobis sufficiant quas paucis verbis complexi sunt Damasc., dict. orat., et Euthy., super Mat.: *Subducit illos in montem excelsum, seorsim, ut a nullo alio conspici possit, nihil enim faciebat ad gloriam, sed*

omnia ad utilitatem. Præterea, ut discamus oportere a terrena sublevari humilitate eum qui divina contemplatione dignus habendus est. Item ut ostenderet tantum perfectis in charitate fore manifestandum. Denique quoniam solitudo mater est orationis. Addit Tertul., lib. 4 contra Mar., c. 22: *In montem secedit, nam et pristinum populum apud montem, et visione et voce sua Creator initiarat; oportebat in eo suggestu consignari Novum Testamentum, in quo conscriptum Vetus fuerat, sub eodem etiam ambitu nubis, quam nemo dubitavit de aere creatoris conglobatam. Nec nunc muta nubes fuit, sed vox solita de celo, et Patris novum testimonium super Filium, de quo in Psal. 2: Filius meus es tu, ego hodie genui te; et in Isai: Quis Deum metuens, audit vocem Filii ejus?* Addunt præterea expositores Evangeliorum, ex historia vel traditione recepta, illum fuisse montem Thabor, quem multi censent esse illum montem in quem (ut dicitur Mat. 28) discipuli jussu Domini congregati sunt, ut ipsum jam viventem, et a mortuis suscitatum, priusquam in cælum ascenderet, conspicerent. Qui propterea in magna veneratione a Christianis est habitus, ut ex Hier. colligitur, in Epitaph. Paulæ, ubi refert eam solitam esse montem illum, religionis ergo, conscendere; et ex Beda, de Locis sanctis, c. 17, qui refert ibi fuisse tres Ecclesias ædificatas in memoriam hujus mysterii. Denique Damasc., supra dicta orat., intelligit tunc impletum esse illud Psalm. 88: *Thabor et Hermon in nomine tuo exultabunt. Nam Hermon (inquil) prius exultavit, quando paterno testimonio Christo ad baptismum profecto Filii nomen tributum est; nunc vero exultat, ac lætitia perfunditur Thabor, divinus ac sanctus illi mons, non minus gloria quam altitudine sublimis; et cætera, quæ ibidem eleganter prosequitur.*

3. *Ordo gestorum in transfiguratione Christi.*—*Dubium.*—*Responsio.*—Tertio, circa ordinem, ex Matth. et Marc. colligitur, primo, Christum fuisse transfiguratum, deinde apparuisse ei Moysen et Eliam, postea dixisse Petrum: *Bonum est nos hic esse, et statim factam esse nubem, quæ omnes illos complexa est, ac tunc auditam vocem: Hic est Filius meus dilectus; qua territi discipuli ceciderunt in terram, posteaque a Christo confortati, levantes oculos, neminem viderunt, nisi solum Jesum.* Ex Luca vero addendum est, antequam Christus transfiguraretur, orasse, et interim discipulos somno gravatos dormi-

tasse, eisque dormientibus Christum transfiguratum esse, eique Moysen et Eliam apparuisse, et postea Apostolos excitatos e somno vidisse gloriam Christi, et qui cum eo adstant. Subdit autem Lucas Petrum non esse locutum, donec Elias et Moyses jam a Christo discedebant. Quod nonnullam difficultatem habet, quam tetigit Augustinus, lib. 2 de Consensu Evang., c. 56, quia alii Evangelistæ significant multo antea Petrum locutum, quam Moyses et Elias cum Christo loquerentur. Dicendum vero est Petrum non esse locutum, donec Moyses et Elias colloquium cum Christo finierunt, et signum aliquod discedendi præberunt. Hinc enim Petrus motus videtur ad ea verba proferenda, quasi dolens quod gaudium illud tam brevi tempore duraret. Addunt denique Evangelistæ præcepisse Christum discipulis, ne quidquam de iis quæ viderant, loquerentur. Cujus rei causas adducit hic D. Thomas, art. 3, ad 4, ex Hieron., quibus addi potest alia ex Damasc. supra, quæ mihi valde placet, hoc fecisse Christum, ne aliorum discipulorum pectora mœstitia perfunderentur. Adde etiam, ne invidiæ stimulis concitarentur, et præsertim (ait Damasc.) *ne proditorem invidiæ rabies in furorem ageret.*

QUESTIO XLVI.

DE PASSIONE CHRISTI, IN DUODECIM ARTICULOS DIVISA.

De qua Doctores in 3, d. 45, usque ad d. 20.

Consequenter considerandum est de his quæ pertinent ad exitum Christi de mundo. Et primo de passione ejus; secundo, de morte; tertio, de sepultura; quarto, de descensu ad inferos.

Circa passionem occurrit triplex consideratio: prima, de ipsa passione; secunda, de causa efficiente passionis; tertia, de fructu passionis. Circa primum quærentur duodecim.

Primo, utrum necesse fuerit Christum pati pro liberatione hominum.

Secundo, utrum fuerit alius modus possibilis liberationis humanæ.

Tertio, utrum ille modus fuerit convenientior.

Quarto, utrum fuerit convenientior quod in cruce pateretur.

Quinto, de generalitate passionis ejus.

Sexto, utrum dolor, quem in passione sustinuit, fuerit maximus.

Septimo, utrum tota anima ejus pateretur.

Octavo, utrum passio ejus impedierit gaudium fruitionis.

Nono, de tempore passionis.

Decimo, de loco.

Undecimo, utrum conveniens fuerit ipsum cum latronibus crucifigi.

Duodecimo, utrum passio ipsius Christi sit divinitati attribuenda.

Quoniam præcipua mysteria a Christo in ultima cæna peracta, in sequenti tomo in materia de Eucharistia explicanda sunt, ideo, eis prætermittis, incipit D. Thomas agere de passione. In quo tractatu multa repetit, quæ de incarnatione et actionibus Christi in genere dicta sunt, et ideo, ut brevitati consulamus, ea semper omitemus et loca designabimus, in quibus in priori tomo tractata fuerint.

ARTICULUS I.

Utrum fuerit necessarium Christum pati pro liberatione humani generis?

1. *Ad primum sic proceditur. Videtur quod non fuerit necessarium Christum pati pro humani generis liberatione. Humanum enim genus liberari non poterat, nisi a Deo, secundum illud Isai. 45: Numquid non ego Dominus, et non est ultra Deus absque me? Deus justus et salvans non est præter me. In Deum autem non cadit aliqua necessitas, quia hoc repugnet omnipotentia ipsius. Ergo non fuit necessarium Christum pati.*

2. *Præterea, necessarium voluntario opponitur. Sed Christus propria voluntate est passus; dicitur enim Isai. 53: Oblatus est, quia ipse voluit; non ergo necessarium fuit eum pati.*

3. *Præterea, sicut in Psal. 24 dicitur, universæ viæ Domini misericordia et veritas. Sed non videtur necessarium quod pateretur ex parte misericordiae divinæ; quæ sicut gratis dona tribuit, ita videtur quod gratis debita relaxet absque satisfactione; neque etiam ex parte divinæ justitiæ, secundum quam homo æternam damnationem meruerat. Ergo videtur non fuisse necessarium quod Christus pro liberatione hominum pateretur.*

4. *Præterea, angelica natura est excellentior quam humana, ut patet per Dionys., 4 c. de Div. nom. Sed pro reparatione angelicæ natu-*

1 3, dist. 20, a. 1, q. 3, et art. 4, q. 1, et op. 2, c. 7.

ra, quæ peccaverat, Christus non est passus. Ergo videtur quod nec etiam fuerit necessarium eum pati pro salute humani generis.

Sed contra est quod dicitur Joan. 3: Sicut Moyses exaltavit serpentem in deserto, sic oportet exaltari Filium hominis, ut omnis qui credit in eum, non pereat, sed habeat vitam æternam. Quod quidem de exaltatione in cruce intelligitur; ergo videtur quod Christum oportuerit pati.

Respondeo dicendum, quod (sicut Philosophus docet in 5 Metaph.¹) necessarium multipliciter dicitur. Uno quidem modo, quod secundum sui naturam impossibile est aliter se habere: et sic manifestum est quod non fuit necessarium Christum pati, neque ex parte Dei, neque ex parte hominis. Alio modo dicitur aliquid necessarium ex aliquo exteriori. Quod quidem, si sit causa efficiens vel movens, facit necessitatem coactionis, utpote cum aliquis non potest ire propter violentiam delinquentis ipsum. Si vero illud exterius, quod necessitatem inducit, sit finis, dicitur aliquid necessarium ex suppositione finis, quando, scilicet, finis aliquis, aut nullo modo potest esse, aut non potest esse convenienter, nisi tali fine præsupposito. Non ergo fuit necessarium Christum pati necessitate coactionis, neque ex parte Dei, qui Christum definivit pati, neque etiam ex parte ipsius Christi, qui voluntarie passus est. Fuit autem necessarium necessitate finis; qui quidem potest tripliciter intelligi. Primo quidem ex parte nostra, qui per ejus passionem liberati sumus, secundum illud Joann. 3: Oportet exaltari Filium hominis, ut omnis qui credit in eum, non pereat, sed habeat vitam æternam. Secundo, ex parte ipsius Christi, qui per humilitatem passionis meruit gloriam exaltationis. Et ad hoc pertinet quod dicitur Luc. ult.: Nonne oportuit Christum pati, et sic intrare in gloriam suam. Tertio, ex parte Dei, cujus definitionem circa passionem Christi prænuntiatam in Scripturis, et præfiguratum in observantia Veteris Testamenti, oportebat impleri. Et hoc est quod dicitur Luc. 22: Filius hominis, secundum quod definitum est, vadit. Et Luc. ult.: Hæc sunt verba quæ locutus sum ad vos, cum adhuc essem vobiscum, quoniam necesse est impleri omnia quæ scripta sunt in lege Moysi, et Prophetis, et Psalmis de me. Quoniam sic scriptum est, et sic oportebat Christum pati, et resurgere a mortuis.

Ad primum ergo dicendum, quod ratio illa

¹ Text. 6, tom. 3

procedit de necessitate coactionis ex parte Dei.

Ad secundum dicendum, quod ratio illa procedit de necessitate coactionis ex parte hominis Christi.

Ad tertium dicendum, quod hominem liberare per passionem Christi, conveniens fuit, et misericordiæ, et justitiæ ejus. Justitiæ quidem, quia per passionem suam Christus satisfecit pro peccato humani generis; et ita homo per iustitiam Christi liberatus est. Misericordiæ vero, quia cum homo per se satisfacere non posset pro peccato totius humanæ naturæ (ut supra habitum est¹), Deus ei satisfactorem dedit Filium suum, secundum illud Rom. 3: Justificati gratis per gratiam ipsius, per redemptionem, quæ est in Christo Jesu, quem proposuit Deus propitiatorem per fidem in sanguine ipsius. Et hoc fuit abundantioris misericordiæ, quam si peccata absque satisfactione dimisisset. Unde dicitur Eph. 2: Deus, qui dives est in misericordia, propter nimiam charitatem qua dilexit nos, cum essemus mortui peccatis, convivificavit nos in Christo.

Ad quartum dicendum, quod peccatum Angeli non fuit remediabile, sicut peccatum hominis, ut ex supra dictis in prima parte patet².

COMMENTARIUS

Textus D. Thomæ est perspicuus, si advertamus eum non loqui de necessitate simpliciter, neque ad melius esse, vel ex suppositione, sed abstracte ac præcise, nam in sequentibus explicat modum hujus necessitatis. Tres vero quæstiones hic attigit D. Thomas. Prima, an Christus libere vel necessario sese morti obtulerit, quam priori tomo, disp. 37, late disputavimus. Secunda, an ejus passio fuerit necessaria ad reparationem generis humani. Tertia, in solutione ad 3, cur Deus hominem lapsum reparaverit, et non Angelum, quas eodem tomo, disp. 4, sect. 1 et 2 et 4, tractavimus, ubi etiam diximus cur magis dicatur nos redemisse Christus per passionem et mortem, quam per alia opera virtutis suæ.

¹ Q. 1, art. 2.

² 1 p., q. 64, art. 2.

ARTICULUS II.

Utrum fuerit possibilis alius modus liberationis humanæ, quam per passionem Christi¹.

1. Ad secundum sic proceditur. Videtur quod non fuerit possibilis alius modus liberationis humanæ, quam per passionem Christi. Dicit enim Dominus, Joann. 12: Nisi granum frumenti, cadens in terram, mortuum fuerit, ipsum solum manet; si autem mortuum fuerit, multum fructum affert; ubi dicit Augustinus² quod seipsum granum dicebat. Nisi ergo mortem passus esset, aliter fructum nostræ liberationis non fecisset.

2. Præterea, Matth. 26, Dominus dicit ad Patrem: Pater mi, si non potest hic calix transire, nisi bibam illum, fiat voluntas tua. Loquitur autem ibi de calice passionis; ergo passio Christi præterire non poterat. Unde et Hilarius dicit³: Ideo calix transire non potest, nisi illum bibat, quia reparari, nisi ex ejus passione, non possumus.

3. Præterea, justitia Dei exigebat ut homo a peccato liberaretur, Christo per passionem satisfaciente. Sed Christus suam justitiam non potest præterire; dicitur enim 2 ad Tim.: Si non credimus, ille fidelis permanet, negare se ipsum non potest. Seipsum autem negaret, si justitiam suam negaret, cum ipse sit justitia; ergo videtur quod non fuerit possibile alio modo hominem liberari, quam per passionem Christi.

4. Præterea, fides non potest subesse falsum. Sed antiqui Patres crediderunt Christum passurum; ergo videtur quod non potuerit esse quin Christus pateretur.

Sed contra est quod August. dicit, 13 de Trin.⁴: Istum modum, quo nos per mediatorem Dei et hominum, hominem Christum Jesum, Deus liberare dignatur, asserimus bonum, et divinæ congruum dignitati; verum etiam ostendamus, non alium modum possibilem Deo defuisse, cujus potestati cuncta æqualiter subjacent.

Respondeo dicendum, quod aliquid potest dici possibile vel impossibile dupliciter. Uno modo, simpliciter et absolute, alio modo ex sup-

¹ 3, dist. 20, a. 4, q. 1, et opus. 1, c. 17.

² Tract. 51 in Joan., circa med., t. 9.

³ Can. 31 in Matt., non multum remote a fine.

⁴ C. 10, circa prin., t. 3.

positione. Simpliciter igitur absolute loquendo, possibile fuit Deo alio modo hominem liberare, quam per passionem Christi; quia non est impossibile apud Deum omne verbum, ut dicitur Luc. 1. Sed ex aliqua suppositione facta, fuit impossibile; quia enim impossibile est Dei præscientiam falli, et ejus voluntatem seu dispositionem cassari, supposita præscientia et præordinatione Dei de passione Christi, non erat simul possibile Christum non pati, vel hominem alio modo quam per ejus passionem liberari. Et est eadem ratio de omnibus his quæ sunt præscita et præordinata a Deo, ut in prima parte habitum est¹.

Ad primum ergo dicendum, quod Dominus ibi loquitur supposita præscientia et præordinatione Dei, secundum quam erat ordinatum, ut fructus humanæ salutis non sequeretur, nisi Christo patiente. Et similiter intelligendum est quod secundo objicitur: Si non potest hic calix transire nisi bibam illum, scilicet, propter hoc quod tu ita disposuisti; unde subdit: Fiat voluntas tua.

Ad tertium dicendum, quod hæc etiam justitia dependet ex voluntate divina, ab humano genere satisfactionem exigente pro peccato; nam si voluisset absque omni satisfactione hominem a peccato liberare, contra justitiam non fecisset. Civilis enim judeus non potest salva justitia culpam sine pœna dimittere, qui habet punire culpam in alium commissam; puta, vel in alium hominem, vel in totam rempublicam, sive in superiorem principem. Sed Deus non habet aliquem superiorem, sed ipse est supremum et commune bonum totius universi. Et ideo si dimittat peccatum quod habet rationem culpæ, ex eo quod contra ipsum committitur, nulli facit injuriam; sicut quicumque homo remittit offensam in se commissam absque satisfactione, misericorditer et non injuste agit. Et ideo David misericordiam petens, dicebat: Tibi soli peccavi; quasi dicat, potest sine injustitia mihi dimittere.

Ad quartum dicendum, quod fides humana, et etiam Scripturæ divinæ, quibus fides instruitur, innuntunt præscientiæ et præordinationi divinæ. Et ideo eadem ratio est de necessitate quæ provenit ex suppositione eorum, et de necessitate quæ provenit ex præscientia et voluntate divina.

Huic articulo nihil addendum occurrit, sed videnda sunt dicta in citatis locis.

¹ Q. 14, art. 13.